

N:o 96.

Herrar **Fr. Berg** i Stockholm och **E. Hammarlund**, om indragning af de allmänna läroverkens första klass samt uppriktandet af praktiska öfverbyggnader för folkskolan.

Det förslag till de s. k. småläroverkens indragning eller ombildning, som föreligger i årets statsverksproposition, sammanfaller i vissa grunddrag med de båda regeringsförslag i samma ämne, som förelågo 1887 och 1890. Nuvarande chefen för ekklesiastikdepartementet framhåller ock i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 13 januari 1892 (s. 81), att han för egen del finner förslaget af 1890 i hufvudsakliga delar fullt tillfredsställande samt att nämnda förslag i väsentlig mån öfverensstämmer med det af 1887 — ett förhållande, som hans företrädare i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 (s. 59) äfven uttryckligen påpekat.

Det i år framlagda förslaget synes oss, i likhet med sina föregångare, erbjuda goda *utgångspunkter* för den ombildning af våra läroverk i praktisk riktning, hvarpå man så länge arbetat. Men å andra sidan förefaller det oss, vid en närmare granskning af detta förslag, alldeles uppenbart, att det är behäftadt med *ännu* flera olägenheter och lider af *ännu* svårare inre motsägelser än de, hvilka vidlåde de båda föregående, samt att det följaktligen i sitt nuvarande skick måste anses så att säga förutbestämt att dela deras öde.

Under sådana omständigheter kan man emellertid af ifranne för en *verklig och varaktig läroverksreform* begära, att de genom framläggande af ett bestämdt formuleradt motförslag skola söka visa, huru en dylik reform efter deras mening lämpligast skulle kunna åstadkommas. Det är för att tillmötesgå denna billiga fordran, som vi ansett oss böra afgifva följande motion.

I få ord uttryckt kan propositionen sägas gå ut på småläroverkens ersättande med en ny skolart: en »mellanskola» mellan folkskolan å ena sidan och de allmänna läroverken å den andra, och den öfverensstämmer i detta afseende med de äldre förslagen om »borgareskolor», »kommunal-skolor», »praktisk bildningslinie» och »lägre allmänna läroverk», hvilka alla afsett att skapa en motsvarighet till utlandets »Middelskole», »Mellemskole», »Mittelschule», »Bürgerschule» o. s. v.

Äfven vi anse åstadkommandet af en dylik »mellanskola» vara ett oafvisligt tidens kraf. Enligt vår mening bör densamma hvila på följande grunder:

1. »Mellanskolans» syfte bör vara att tillgodose de lärjungars bildningsbehof, hvilka kunna fortsätta sina studier utöfver den egentliga folk-skoleåldern (6—12 eller 7—13 år) men vid den s. k. konfirmationsåldern (15, 16 år) måste lemna skolan för att öfvergå till de olika praktiska lefnadskallen.

Att detta äfven är meningen med den af regeringen ifrågasatta »mellanskolan», finner man tydligen, i fall man sammanställer vederbörande ecklesiastikministrars uttalanden härom till statsrådsprotokollen den 14 februari 1887 (ss. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 25, 77, 96, 98), den 7 februari 1890 (ss. 17, 35, 36, 61) och den 13 januari 1892 (ss. 70, 74, 75, 76, 78, 82). I samma rigtning gå ock de mångfaldiga yrkanden i denna sak, som långt före 1887 framkommit vid riksdagsdebatter, i utskottsbetänkanden och komitéutlåtanden, inom den pedagogiska litteraturen m. m.

2. »Mellanskolan» bör vara tillgänglig för så väl gossar som flickor samt förses med så väl manliga som qvinliga lärarekrafter.

Ett dylikt yrkande framställes redan 1868 af Andra Kammarens tillfälliga utskott för behandling af läroverksmotioner. I sitt den 30 mars afgifna och den 16 april af Andra Kammaren godkända utlåtande hemstälde detta utskott om de minsta läroverkens ombildning till »högre folkskolor», hvarigenom skulle vinnas, att den »egentliga folkskolan» erhöle en organisk utveckling uppåt samt att tillfälle kunde öppnas för undervisning äfven åt qvinliga lärjungar.

Det har dröjt länge, innan denna begäran vunnit något vidare erkännande. Sedan 1882 års läroverkskomité afgifvit sitt förslag om småläroverkens ombildning, yrkade flera kommunalstyrelser, att dessa äfven måtte vara tillgängliga för flickor. År 1887 ville dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet medgifva »försök med den af många så högt prisade samuppfostran af gossar och flickor», hvarför han ville lemna vederbörande kommunalstyrelse rätt att afgöra, huruvida qvinliga lärjungar skulle, i mån af utrymme, få mottagas. År 1890 upprepades förslaget

från 1887, nu dock utan de reserverade uttrycken »försök» och »den af många högt prisade». I nu föreliggande förslag har chefen för ecklesiastikdepartementet, efter återopande af de sammanstående erfarenheterna från Förenta staterna, Holland, Tyskland och Norge, ändtligen tagit steget fullt ut. Det gäller icke längre några tvifvelsamma »försök», icke att tillfälligtvis och i mån af utrymme mottaga några flickor såsom lärjungar i gosskolan, utan de ombildade småläroverken böra, säger han (s. 82), göras till verkliga samskolor med *samma rätt till inträde för flickor som för gossar*.

Sedan sålunda den hittills så ifrigt bekämpade samundervisningstanken blifvit sanktionerad af vårt undervisningsväsendes högste vårdare, torde man kunna hoppas, att den skall vinna ett snabbt och allmänt erkännande, icke blott i de samhällen, der två- och treklassiga läroverk för närvarande finnas, utan derjemte på alla öfriga orter, der de nu föreslagna »mellanskolorna» kunna komma att uppstå.

Beträffande lärarepersonalen föreslogs 1887, att endast *en* lärarebefattning borde bestridas af qvinna, hvilken utom sin undervisning skulle hafva i uppdrag att vara föreståndarinna för flickorna. Nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet anser deremot, i likhet med flickskolekomitén och, som oss synes, på goda skäl, att lärarepersonalen vid en samskola bör bestå af både män och qvinnor, helst till *ungefär samma antal*, hvarför han yrkar, att *två* qvinliga lärare skulle vid de ifrågavarande skolorna kunna anställas.

3. *Den undervisning, som »mellanskolan» skall meddela, bör afse »allmänt medborgerlig bildning»: icke någon speciel grundläggning för lärda studier, utan endast bibringandet af ett kunskapsmått, som kan anses motsvara det praktiska lifvets behof för de många, som icke fortsätta studierna utöfver 15 till 16 års ålder.*

Närmare bestämdt finnes detta kunskapsmåts omfång angifvet i statsrådsprotokollet den 14 februari 1887 (ss. 18, 19) samt, efter flickskolekomiténs betänkande, i statsrådsprotokollet den 13 januari 1892 (ss. 75, 76). Det vid afgangen från »mellanskolans» högsta klass uppnådda resultatet skulle enligt dessa vara följande:

1887 års förslag:

Kristendom: insigt i bibliska historien och katekesen samt en kort öfversigt af de bibliska böckernas innehåll;

Modersmålet: säkerhet i rättstafning och interpunktion samt öfning i att redigt framställa sina tankar öfver lättare ämnen i tal och skrift jemte derfor erforderlig kän-

Flickskolekomiténs förslag:

Kristendom: insigt i bibliska historien och katekesen, kännedom af bibeln och den kyrkliga bekännelsen;

Modersmålet: säkerhet i rättstafning och interpunktion, färdighet i väl läsning, öfning att i tal och skrift redigt och korrekt framställa sina tankar öfver lättare ämnen jemte

nedom af form- och satslära, en genom flitig literaturläsning vunnen bekantskap med våra mer framstående författare äfvensom en kort öfversigt af literaturhistoriens senaste skeden;

Historia och geografi: fäderneslandets historia jemte enklare och för det borgerliga lifvet synnerligen viktiga delar af svensk statskunskap, en kort öfversigt af allmänna historien, företrädesvis nyare tiden, en utförligare kurs i geografi, särskildt afseende hvad som är af vikt för handel och industri;

Matematik: stor färdighet i praktisk räkning, öfning i bruket af tabeller, som allmänne användas för att underlätta svårare eller mer tidsödande beräkningar; samt härför erforderlig insigt i algebra, geometrisk åskådninglära och en företrädesvis derpå grundad insigt i beräkningen af de geometriska storheterna;

Naturlära: en i det hela populärt hållen kurs, omfattande växt- och djurrikets hufvudafdelningar och viktigare klasser, elementen af fysik och kemi till förklaring af de vanligaste naturföreteelserna och enklare tekniska uppfinningar, grunddragen af läran om jorden, vårt planetsystem och himlakropparne i öfrigt;

Bokhålleri: enkelt och dubbelt bokhålleri, tillämpadt på särskilda slags affärer, uppsättandet af räkningar, requisitioner, skuldförbindelser, fullmagter, kontrakt m. m., någon insigt i vexellära och utsökningslag;

Teckning: färdighet i frihands- och linearritning;

Välskrifning, hvari undervisningen skulle fortsättas till skolkursens slut: utom en god och jemn vanlig skrifstil äfven öfning i s. k. tysk stil och textning;

Tyska och engelska språken: förmåga att läsa lättare text och att från modersmålet öfversätta till det främmande språket

derför erforderlig kännedom af form- och satslära, en genom flitig literaturläsning vunnen bekantskap med våra mera framstående författare;

Historia: icke blott bekantskap med de viktigaste personligheterna och tilldragelserna i svenska historien, utan äfven kännedom af mensklighetens utveckling i dess hufvudpunkter;

Geografi: kännedom af jorden såsom människans hem;

Matematik: färdighet i praktisk räkning och förandet af hushållsbok, kännedom af läran om triangeln, fyrhörningen och cirkeln; vana vid beräkning och mätning af plana och solida figurer;

Naturkunnighet: en med hänsyn till det praktiska lifvets kraf, särskildt helsovården, meddelad insigt i grunddragen af zoologi, botanik, fysik och kemi;

Teckning: färdighet att afteckna fristående föremål;

Välskrifning: förmåga att skriva snabbt och väl;

Slöjd och qvinliga handarbeten: vana vid bruket af de i träslöjden förekommande verktygen; förmåga att förfärdiga och vidmagthålla egna kläder och hemmets linneförråd;

Ett eller två främmande lefvande språk: korrekt innanläsning, förmåga att uppfatta sådana hörda eller lästa stycken på det

lättare stycken, att affatta affärsskrifvelser med stöd af kända formulär samt att tala öfver alldagliga ämnen.

främmande språket, som icke erbjuda större svårighet, någon öfning att muntligen och skriftligen yttra sig öfver alldagliga ämnen.

Som man finner, äro de å ömse sidor uppställda fordringarna icke synnerligen skiljaktiga. I det hela taget synas de äfven vara temligen väl afvägda efter hvad vid den afsedda åldern kan anses möjligt att uppnå.

Klart är, att undervisningen i handarbete samt i gymnastik måste vara olika för gossar och flickor, hvilket äfven i det nu framlagda förslaget blifvit uttaladt (s. 84). Några andra olikheter i undervisningsplanen hafva deremot icke blifvit angifna, och det påpekas särskildt (s. 78), att i Norge, der man vid samundervisningens första tillämpande inom »middelskolorne» vidtog vissa särskilda anordningar för flickorna, dessa visat en afgjord benägenhet att helt och hållet följa gossarnes läroplan, samt att man derfor på sina ställen infört *alldeles samma undervisningsplan för båda könen*. Detta öfverensstämmer äfven med den svenska flickskolekomiténs mening, sådan denna finnes uttalad flerstädes i dess betänkande (Undersökning af Sveriges högre flickskolor ss. 12, 23, 24, 268, 269).

Deremot har man från alla sidor varit ense om, att »mellanskolor» på olika orter ingalunda behöfde följa absolut samma kurser. Enligt så väl förslagen af 1887 och 1890 som det nu föreliggande skulle *vederbörande kommunalstyrelse hafva ett visst inflytande på läroverkets undervisningsplan*, detta naturligtvis på det att denna skulle i någon mån kunna lämpas efter de särskilda orternas olika behof.

Enligt hvad som ofta blifvit framhållet, skulle »mellanskolans» egentliga karakter bestå just deruti, att hennes undervisning vore mera *omedelbart rigtad på det praktiska lifvets fordringar*, än det allmänna läroverkets reallinie för närvarande är och efter mångas förmenande *måste* vara. I öfverensstämmelse härmed föreslogs ock 1887, att den »praktiska bildningslinien» skulle vara *skild* så väl från läroverkets reala som från dess klassiska linie, hvilka båda ansågos böra afse speciel grundläggning för »lärda» studier. Både då och 1890 föreslogs emellertid, att vederbörande kommunalstyrelse skulle vid småläroverkens ombildning hafva fritt val mellan den »klassiska», den »reala» och den »praktiska» linien, hvilket i verkligheten helt säkert skulle leda till, att nämnda småläroverk komme att ordnas efter de förmögnare föräldrarnes önskningsar, d. v. s. såsom ett nedersta trappsteg för deras söner till studentexamen. I det nu framlagda förslaget har den »praktiska» bildningslinien blifvit helt och hållet undanskjuten; de ombildade småläroverken skola inrättas efter den »lärda» realliniens undervisningsplan, blott med de ändringar i denna, som på framställning af vederbörande kommunalstyrelse eller läroverksskollegium kunna af Kongl.

Måj:it medgifvas. Då nu dessa ändringar af nyss antydda skäl säkerligen skulle blifva högst få, om ens några, så komme det hela att inskränka sig till det nuvarande småläroverkssystemets utvidgande uppåt genom tillsättande af en eller två klasser för blifvande realstudenter. Med en dylik »reform» torde emellertid få vara belåtna.

4. *För de lärjungar, hvilka fullständigt inhemtat »mellanskolans» kurs, bör vara anordnad en särskild afgangspröfning, hvars genomgående medför vissa rättigheter.*

I förslaget från 1887 (s. 19) yttrade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet härom följande: »Kursen skulle avslutas genom en under särskild kontroll anställd afgangsexamen. Huruvida de, som på ett tillfredsställande sätt genomgått densamma, skulle, om de eljest funnes lämpliga, vara behöriga att anställas vid postverket, vid jernvägarne m. m., torde vara en fråga, som icke nu behöfver afgöras, om jag också icke kunnat undertrycka den tanken, att den bokliga bildning, de erhållit, borde vara tillräcklig för en sådan anställning.»

En dylik »fullständig kursafslutning jemte afgangsexamen» för dem, hvilka vid konfirurationsåldern måste utgå i det praktiska lifvet, har på det varmaste förordats äfven af statsrådet Wennerberg i hans anföranden till statsrådsprotokollen den 3 januari 1873 och den 7 februari 1890, och i uraktlåtenheten att förverkliga den af honom yrkade »examen rigorosum» vid femte klassens slut finner han till och med en af grundorsakerna till vårt nuvarande undervisningsväsendes otillfredsställande skick.

Såsom bekant finnes en dylik pröfning anordnad inom flera andra land, hvarom ock i de hos oss framlagda regeringspropositionerna erinras. Så hänvisas särskildt till Tysklands »högre borgareskolor» och »mellanskolor» samt till den norska »middelskoleexamen», hvilken omfattats med synnerligt förtroende och vunnit en storartad praktisk betydelse.

Från våra läroverks målsmän har ofta klagats öfver den stora mängd af till högre studier otjenliga ynglingar, som allt sedan den nya studentexamens införande sammanströmmat till de högre läroverken och äflats att genomgå dess fullständiga kurs (se exempelvis 1870 års läroverkskomités betänkande s. 137). Någon förundran synes oss emellertid detta missförhållande icke böra framkalla, så länge vår skolorganisation icke känner någon annan afgangsexamen än den, som enligt statistiken i medeltal afläggas vid 20,5 års ålder, och så länge man åsidosätter krafvet på en afslutning vid gränsen mellan den s. k. öfvergångsåldern och den egentliga ungdomsåldern, vid hvilken så många lärjungar träda ur skolsalen ut i lifvet.

5. *Fordringarna för inträde i »mellanskolans» första årsklass böra vara: fyllda 12 år samt fullständig kännedom af det kunskapsmätt, som en väl ordnad folkskola (enligt normalplanen litt. A) kan bibringa.*

Så anordnad skulle densamma komma att ungefärligen motsvara det skede i den naturliga utvecklingen, som man brukar kalla »öfvergångsåldern».

De undersökningar af skolungdomens kroppsliga utveckling, hvilka blifvit utförda af professor Axel Key samt offentliggjorda genom tredje delen af 1882 års läroverkskomité's utlåtande, hafva tydligen ådagalagt, att nämnda utveckling fördelar sig i trenne stora perioder med ganska tydligt markerade öfvergångar: den egentliga *barndomsåldern* till 12—13 år, *öfvergångsåldern* från 12—13 till 15—16 år samt den egentliga *ungdomsåldern* från 15—16 år. Såsom erfarenheten lär och såsom flickskolekomité'n äfven påpekat, böra dessa trenne perioder betraktas såsom naturliga skeden icke allenast i den *kroppsliga*, utan ock i den *andliga* utvecklingen; särskildt betonas detta af nämnda komité beträffande den ålder, som nu särskildt är i fråga, nemligen »öfvergångsåldern» (s. 178).

På ett synnerligen kraftigt sätt hafva tillvaron af dessa tre utvecklingsstadier samt deras betydelse för skolorganisationen blifvit framhållna i statsrådet Wennerbergs anförande till statsrådsprotokollet den 7 februari 1890 (s. 17 och följande).

»I den utvecklingsgång, som eger rum hos hvarje lärjunge under en fullständig skolkurs, kan man», säger han, »urskilja *tre* olika stadier, hvilka visserligen gradvis och småningom öfvergå i hvarandra, men mellan hvilka det icke desto mindre är möjligt att uppdraga någorlunda bestämda gränser. De första åren är lärjungen ännu ett barn, som hufvudsakligen måste lita till lärarens hjälp och som inhemtar vetande vida mindre genom boken än genom läraren. Hvad han på egen hand och genom arbete i hemmet kan lära sig har en mindre afsevärd betydelse. Endast småningom utvecklar sig förmågan af sjelfverksamhet, hvilken under hela denna tid knappast på allvar kan tagas i anspråk. Detta är den första utvecklingsperioden, hvilken, om man till jmförelse väljer förhållandena vid de franska läroverken med deras skarpt begränsade periodindelning, närmast motsvarar hvad som der kallas *division élémentaire*.

Härefter följer en mellanperiod, då lärjungen med mera uppöfvadt omdöme bättre förmår nyttja sin bok och utföra arbete i hemmet, utan att dock i allmänhet kunna undvara lärarens ledning, när det gäller att fullt riktigt uppfatta det, som han skall inlära. Detta stadium motsvarar ungefär de franska läroverkens *division de grammaire*.

Slutligen kommer en period — fransmännens *division supérieure*, vår gymnasialafdelning — då lärjungen visserligen ofta är beroende af läraren i fråga om utredningen af svårare enskildheter, men dock i öfrigt förstår att arbeta på egen hand och med större sjelfständighet än förut tillgodogöra sig lärobokens upplysningar.»

Den ständigt förekommande fördelningen af våra läroverk i *nederstadiet* (klasserna I—III), *mellanstadiet* (IV och V) och *öfverstadiet* eller *gymnasialstadiet* (VI: 1—VII: 2) innebär äfven ett oförtydligt erkännande af dessa perioders tillvaro. Att till mellanstadiet hänföra blott *tvenne* årsklasser öfverensstämmer emellertid icke med de faktiska förhållandena (före den 10 mars 1869 upptogo ju ock klasserna IV och V tre år). Skall skolorganisationen motsvara verkligheten, måste mellanstadiet räknas omfatta minst *tre* år: 12—15 (eller 13—16) år.

Den bestämda skilnad, som förefinnes mellan den egentliga barndomsåldern å ena sidan och »öfvergångsåldern» å den andra och som statsrådet Wennerberg i nyss anförda yttrande så skarpt betonat, har under behandlingen af frågan om terminsafgifter till statsverket blifvit från så godt som alla håll erkänd. I propositionen 1887 betecknas åldern 9—12 år mera såsom ett slags pröfningsålder än såsom en egentlig studieålder. I propositionen 1890 säges (s. 52), att det är i klasserna I—III, som erfarenhet kan vinnas, *huruvida gossen har den håg och begåfning för studier, att verkligt skäl förefinnes att fortsätta på studiebanan*. I full öfverensstämmelse härmed uttalar flickskolekomitén i sitt betänkande (s. 286 noten), att det i allmänhet icke före fyllda 12 års ålder kan afgöras, *huruvida ett barn har verkligt begåfning för studier eller icke*.

Från denna för hvarje barnaundervisare välbekanta åtskilnad har man i flera andra land utgått, då man ordnat sina läroverk. I de schweiziska kantonerna, der folkbildningen står högst (och i detta afseende lemnar Schweiz såsom bekant det öfriga Europa långt bakom sig), utgör inträdesåldern så väl till »mellanskolan» (sekundärskolan) som till den »lärdas» skolan 12 eller 13 år. I Holland är den 12 år, i Bayern likaså. Äfven i Frankrike äro de reala sekundärskolorna beräknade för elever, som vid 12—13 års ålder komma från folkskolan. I Norge, der »middelskolen» existerat sedan 1869, har den varit beräknad för åldern 9—15 år, men allt efter som den förut mycket ogynnsamt ställda folkskolan i detta land erhållit en bättre organisation, hafva sträfvanden uppstått i syfte att från den sexåriga »middelskolen» afskilja hennes tre lägre klasser och sålunda göra henne till en öfverbyggnad på folkskolan. Dessa sträfvanden hafva allaredan medfört det resultat, att en kunglig läroverkskomité i sitt förliden sommar utkomna betänkande (Udkast til en forandret ordning af det høiere skolevæsen) före-

slår, att »middelskolen» skall omdanas till ett fyraårigt läroverk för åldern 11—15 år och att *ingen* kunskap i främmande språk skall ingå i dess inträdesfordringar. Stödjande sig på den erfarenhet, som vunnits i flera kommunala »middelskolor», att dessas kurs kan göras *treårig* (för åldern 12—15 år), ställer en minoritet inom komitén till och med i utsigt, att nämnda anordning i framtiden skall blifva den normala.

En motsvarande utveckling har försiggått äfven i Tyskland, hvars »mellanskolor» likaledes ursprungligen varit sexåriga och sålunda hafva haft sina tre understa klasser parallella med folkskolans tre öfversta. Man har här, liksom i Norge, funnit, att ifrågavarande underklasser i väsentlig mån bidragit till att hålla folkskolan nere, hvilket med nödvändighet måst blifva fallet, emedan de mera bemedlade och inflytelserika föräldrarne naturligtvis satt sina nioåriga söner i den finare »mellanskolan» och på denna öfverflyttat lejonparten af sitt intresse och sin omvårdnad. Sedan långt tillbaka hafva därför flere af Tysklands mest ansedda pedagoger uppställt det yrkandet, att »mellanskolan» skulle befrias från nämnda underklasser och göras till en ren öfverbyggnad på folkskolan. Flerestades hafva dessa sträfvanden ock vunnit framgång. Förmämsta hindret har varit den föråldrade, men inom de högre skolornas lärarecorps ganska allmänt utbredda fördomen, att språkbildningen icke bör hafva sin rot och utgångspunkt i kändedomen om modersmålet samt att studiet af främmande språk med nödvändighet måste börja redan före 12 års ålder. Denna fördom erhöi emellertid en synnerligen svår knäck, då Berlins skolstyrelse år 1883 föreslog upprättandet af en kommunal, på folkskolan byggd fyraårig »mellanskola» (för åldern 12—16 år) och magistraten för erhållande af klarhet i det omstridda spörsmålet vände sig till professor H. Steinthal med frågan: »När skall undervisningen i främmande språk begynna?» Den berömde språkforskaren och språkfilosofen svarade med ett utlåtande (senast tryckt i Krummes Pädagogisches Archiv, ärgången XXXII ss. 47—55), hvori han klart och bestämdt uttalar, att det enda i verklig mening grundläggande språket är *modersmålet* samt att undervisningen i främmande språk bör begynna *först vid fyllda 12 år* (»mit dem zurückgelegten zwölften Jahre»).

Äfven andra skäl än de nu anförda synas oss tala för, att de föreslagna »mellanskolorna» böra göras till öfverbyggnader på den »egentliga folkskolan». Dylika öfverbyggnader, sträckande sig till samma ålder (15—16 år), syftande mot samma praktiska mål och bibringande samma mått af kunskaper och färdigheter, komma nemligen i alla händelser att förr eller senare upprättas, och detta just på samma orter, der »mellanskolorna» ansetts allra mest önskvärda. Ju mera våra folkskolor förbättras, ju allmännare inses ock behovet af en *fortsättningskurs*, der de lärjungar, som

fullständigt genomgått den »egentliga folkskolan» och äro i tillfälle att egna ännu några år åt studier, kunna få inhemta de praktiskt medborgerliga insigter, för hvilka de först nu, under öfvergångsåldern, vinna tillräcklig mognad. Dylika fortsättningskurser, benämnda »högre folkskolor» eller »borgareskolor», hafva kommit till stånd i åtskilliga af våra städer, exempelvis i Malmö och Gefle.

Om nu de ifrågasatta »mellanskolorna» gjordes sexåriga, så skulle de antingen *hindra* uppkomsten af dylika fortsättningskurser för sådana lärjungar, hvilka efter folkskolans genomgående vilja inhemta vidare praktiska kunskaper, eller ock skulle man så väl för åldern 12—15 år som för åldern 9—12 år få icke mindre än *tre offentliga undervisningsanstalter löpande parallella med hvarandra*. Vi veta visserligen mycket väl, att det just är ett dylikt tredelningssystem (*folkskolan* för massan, »*mellanskolan*» för medelklassen och *allmänna läroverket* för dem, som vid 9 års ålder förutbestämmas att uppstiga till samhällets höjder), som man inom vissa kretsar länge eftersträfvat och att flera försök blifvit gjorda att på filosofisk väg framkonstruera en *artskilnad* mellan den undervisning, som skulle bjudas nioåringen i folkskolan samt hans jemnåriga i »mellanskolan» och i allmänna läroverken. Alla dylika försök hafva emellertid strandat mot det enkla faktum, att det är efter barnets *naturliga utveckling*, som undervisningen på hvarje punkt har att rätta sig, så vida den skall bilda och icke missbilda. Mellan en väl skött folkskoleundervisning å ena sidan och en väl skött undervisning i »mellanskola» eller »allmänt läroverk» å den andra finnes ingen skiljaktighet till *art* och *räsande*; litet främmande språk gör i det afseendet hvarken till eller ifrån.

För närvarande underhållas i vårt land *två* skilda undervisningsanstalter för åldern 9—12 år, men redan länge har den meningen varit mycket allmän, att detta är dels *obehöfligt*, enär undervisningen i de lägsta läroverksklasserna (frånsedt tyskan) mycket väl kan öfvertagas af folkskolan på de orter, der allmänna läroverk finnas, dels rent af *skadligt*, enär det hindrar folkskolans utveckling till en fullgod barndomsskola samt underhåller och skärper de sociala motsatser, hvilka man borde vara angelägen att med alla lofliga medel utjemna. Att under sådana förhållanden vilja upprätta en ny *tredje* skolart för alldeles samma ålder vore att »reformera baklänges» och skulle i högsta grad förvärra de olägenheter, hvilka äro en följd af det nu rådande dubbelsystemet.

6. *Undervisningen i »mellanskolan» bör, liksom nu i folkskolan och i den »högre folkskolan», vara alldeles afgiftsfri.*

Vårt land har sedan århundraden tillbaka kunnat berömma sig af, att det hållit bildningens bana, från dess lägsta trappsteg till dess högsta,

kostnadsfritt öppen för alla sina söner. Det skulle *icke* strida mot denna ärorika tradition, om afgifter upptoges i de klasser af allmänna läroverket hvilka i det hela taget blott äro ett slags *dubletter* till motsvarande klasser af den för alla kostnadsfritt tillgängliga folkskolan, ty dylika dubletter kan samhället icke anses hafva någon moralisk skyldighet att tillhandahålla. Deremot vore samma tradition obestriddigen bruten, i händelse begagnandet af den offentliga undervisningen *ofvanom* folkskolans stadium belades med hvad som träffande blifvit kalladt en »kunskapsskatt». Det rigtigaste vore, synes det oss, att fordra full betalning inom de klasser, hvilka icke gifva något väsentligt annat, än den allmänna skolan förmår, men att lemna undervisningen fri i de klasser, hvilka derutöfver föra den bildnings-sökande vidare framåt.

7. *Folkskollärare eller folkskollärarinnor, som, på sätt Kongl. Maj:t genom särskilda bestämmelser kan finna lämpligt föreskrifva, styrkt sig ega de för undervisning i »mellanskolan» erforderliga kunskaper och färdigheter, böra vid densamma kunna vinna anställning.*

Då 1882 års läroverkskomité framstälde sitt förslag om s. k. kommunalskolor, förklarade den sig anse det *ej* nödvändigt, att samtliga lärare vid dessa skolor vore personer med akademisk bildning, »utan torde», säger den, »för dessa platser (rektorsplatsen undantagen) samma kompetens som för folkskolläraryrkebefattningar vara *tillräcklig*. Bland de läroämnena, som i dessa skolor borde förekomma, skulle tyskan eller möjligen något annat främmande språk vara det enda, som läge utom folkskollärares *vanliga* bildningsmätt; men dels kunde väl i de flesta fall föreståndaren undervisa i sådant ämne, dels komme, om så *ej* vore förhållandet, detta ämne att blifva ett bland dem, i hvilka platsen ansloges ledig, och det skulle då utan tvifvel *ej* saknas sökande bland sådana folkskollärare, hvilka efter af-lagd studentexamen gifvit sig in på folkskolläraryrket — något som numera *ej* är sällsynt.

»Det synes ock vara *ändamålsenligt* att sålunda inskränka kompetensfordringarna för dessa platser, enär man på goda grunder kan förutsätta, att de samma för personer med adjunktskompetens *ej* skola vara så lockande som för personer med folkskolläraryrkekompetens, hvadan man såsom sökande till dem skall kunna påräkna de dugligaste af den sistnämnda gruppen, men af den förstnämnda gruppen kanske de mindre användbara. *Ej* heller bör lemnas ur sigte, att lärare med folkskolläraryrkekompetens oftast kunna användas för undervisning i öfningsämnena, för hvilkas rätta tillgodoseende vid mindre skolor svårigheter *ej* sällan möta med anledning deraf, att tjänsterna i och för sig måste blifva allt för svagt aflönade för att kunna blifva besatta med fullt skickliga innehafvare.»

I samband härmed tillåta vi oss påpeka de sträfvanden för vidare utbildning, som inom vårt lands folkskollärarecorps under de senare åren gjort sig gällande. På flera ställen hafva på denna corps' eget initiativ fortsättningskurser blifvit upprättade, hvilka åsyftat att bibringa lärare och lärarinnor ett bildningsmått utöfver det i seminarierna inhemtade (bland annat omfattande äfven främmande språk), och dessa kurser hafva — ehuru de varit förbundna med ganska känbara ekonomiska uppoffringar för de deri deltagande — erhållit en oväntadt stor anslutning. Om staten till understödjande af dessa kurser egnade till och med endast en mycket liten del af de kostnader, som de tre lägsta »mellanskoleklasserna» nödvändigtvis måste kräfvat, så skulle den dermed mäktigt bidra till folkskollärarebildningens och i och med detsamma äfven folkbildningens höjande.

Genom användande i »mellanskolan» af folkskollärare med ådagalagd högre kompetens skulle man dessutom alldeles slippa ifrån den egendomliga »profärskurs» vid Jakobs läroverk i Stockholm, som blifvit föreslagen af regeringen så väl 1887 som 1890 och 1892 samt af nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet beräknats komma att kosta 14,200 kronor om året. Denna profärskurs skulle blifva så mycket mindre nödig, som folkskollärare i allmänhet hafva synnerligen god öfning i den konst, hvilken der egentligen skulle inhemtas (nemligen konsten att undervisa två klasser samtidigt) och dessutom ifrågasatt konst blefve mindre behöflig, i fall »mellanskolan» ej gjordes sexårig, utan blott treårig.

8. *Kostnaderna för »mellanskolan» böra bestridas dels af staten, dels af kommunen, detta enligt väsentligen samma grunder, som nu gälla för folkskolan och som af 1882 års läroverkskomité föreslogos beträffande de då ifrågasatta »kommunalskolorna».*

I öfverensstämmelse härmed skulle staten bekosta $\frac{2}{3}$ af lärarnes minimilöner samt ifrågakommande ålderstillägg, under det kommunen åter bekostar $\frac{1}{3}$ af lärarnes minimilöner samt sörjer för skollokal och bostad för skolans föreståndare äfvensom för ved, lyse och dylikt.

Dessa bestämmelser synas oss mera lämpliga än de i årets statsverksproposition för de ombildade småläroverken föreslagna. De skulle dels blifva rättvisare, dels mindre betungande för staten.

9. *»Mellanskola» bör kunna upprättas på alla sådana orter, der behöfvat af en dylik bildningsanstalt gör sig så kämbart, att vederbörande kommun vill åtaga sig de dermed förbundna utgifterna.*

I regeringspropositionen af 1887 framhölls, att läroverk med det bildningsmål, som för de ifrågasatta »mellanskolorna» blifvit uppställt, skulle vara af gagn *mångenstädes* i vårt land men att de i främsta rummet skulle visa sig behöfliga på sådana orter, der det industriella och kom-

mersiella lifvet är mest utveckladt. Det måste därför anses såsom en motsägelse, att man i propositionerna 1890 och 1892 föreslagit upprättande af »mellanskolor» endast i en del mindre samhällen. Att så skett, härrör naturligtvis ej deraf, att man ansett dem i sådana samhällen vara mest nödvändiga, utan syftet har väl närmast varit att rädda dervarande småläroverk från indragning samt att på samma gång bereda kostnadsfri »högre» undervisning åt de flickor, hvilka af någon anledning icke vilja begagna sig af folkskolan. Om de af oss föreslagna »mellanskolorna» komme till stånd, skulle emellertid dessa samhällens behof af praktisk bildning för sina gossar och flickor intill konfirmationsåldern blifva på ett vida bättre, enklare och oskadligare sätt tillfredsstäldt.

Läroverk för meddelande af en sådan bildning skulle då uppstå just i samma mån som förutsättningarna för deras trefnad och utveckling funnes för handen och just på de platser, der man bäst kunde göra sig dem till godo.

Det säger sig sjelft, att intet hinder borde möta för »mellanskolas» upprättande äfven på landsbygden, hvarvid man skulle kunna tänka sig, att flera kommuner sloge sig samman om underhållandet af en dylik skola.

Enligt de normalstater för nu till ombildning föreslagna 22 småläroverk, som meddelas i årets läroverksproposition (tab. b. 6), skulle kostnaderna för nämnda läroverk uppgå till 212,700 kronor. Läggas härtill den föreslagna tilläggsstaten för Jakobs läroverk, 14,200 kronor, så erhålles ett belopp af 226,900 kronor. Med denna summa skulle staten tydligen kunna bestrida sin andel af kostnaderna för en vida större mängd treklassiga »mellanskolor», organiserade på det af oss föreslagna sättet.

Betydande tillgångar skulle ock kunna vinnas genom påläggande af terminsafgifter i de klasser af allmänna läroverket, som äro parallella med folkskolan, samt genom indragning af till en början första klassen af samma läroverk. Rättmätigheten och billigheten af den förra åtgärden torde svårigen kunna med skäl bestridas. Den senare har ända sedan 1862—63 varit inom Riksdagen påyrkad, senast af Andra Kammaren 1890. För vår del äro vi öfvertygade om att en sådan indragning icke på ringaste sätt skulle minska eller försena det bildningsresultat, som i allmänna läroverket kan vinnas, samt att den skulle lända folkskolan och folkbildningen till största gagn. Folkskolan är eller bör redan nu på alla de orter, der allmänna läroverk finnas, vara fullt i stånd att öfvertaga den undervisning i de svenska ämnena, som i första klassen meddelas, och den bör kunna

medhinna detta till samma medelålder, i hvilken andra klassens elever för närvarande faktiskt befinna sig. I samma mån folkskolan kommer i åtnjutande af den omvårdnad och utrustning, som hon i alla fall — oafsedt hvarje hänsyn till andra läroverk — bör erhålla, och i samma mån som den gamla fördomen om nödvändigheten af de främmande språkens studium redan under barnåldern gifver vika, i samma mån skall man ock inse oskadligheten och lämpligheten af att förlägga äfven andra och tredje klassens undervisning till folkskolan. Måhända skall man i en framtid, då »mellanskolan» vunnit tillbörlig utveckling, taga steget fullt ut och här, som på sina ställen i utlandet, låta henne blifva grundvalen för gymnasiet.

Med stöd af nu anförda skäl få vi härmed hemställa,

att Riksdagen måtte

1:o) besluta den ändring i Kongl. Maj:ts nu framlagda proposition rörande allmänna läroverken, att terminsafgifterna i de tre lägsta klasserna sättas till 50 kronor i terminen, men i de följande alldeles bortfalla;

2:o) aflåta skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran att till en början första klassen vid de nuvarande allmänna läroverken må indragas;

3:o) med förkastande af den nu framlagda regeringspropositionen rörande småläroverkens ombildning, hos Kongl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag angående upprättandet af »mellanskolor» (»real-skolor», borgareskolor») enligt följande grunder:

1. »Mellanskolans» syfte bör vara att tillgodose de lärjungars bildningsbehof, hvilka kunna fortsätta sina studier utöfver den egentliga folkskoleåldern (6—12 eller 7—13 år) men vid den s. k. konfirmationsåldern (15, 16 år) måste lemna skolan för att öfvergå till de olika praktiska lefnadskallen.

2. »Mellanskolan» bör vara tillgänglig för så väl gossar som flickor samt förses med så väl manliga som qvinliga lärarekrafter.

3. Den undervisning, som »mellanskolan» skall meddela, bör afse »allmänt medborgerlig bildning»: icke någon speciell grundläggning för lärda studier, utan endast bibringandet af ett kunskapsmått, som kan anses motsvara det praktiska livets behof för de många, som icke fortsätta studierna utöfver 15 till 16 års ålder.

4. För de lärjungar, hvilka fullständigt inhemtat »mellanskolans» kurs, bör vara anordnad en särskild afgångspröfning, hvars genomgående medför vissa rättigheter.

5. Fordringarna för inträde i »mellanskolans» första årsklass böra vara fyllda 12 år samt fullständig kännedom af det kunskapsmått, som en väl ordnad folkskola kan bibringa.

6. Undervisningen i »mellanskolan» bör, liksom nu i folkskolan och i den »högre folkskolan», vara alldeles afgiftsfri.

7. Folkskollärare eller folkskollärarinnor, som, på sätt Kongl. Maj:t genom särskilda bestämmelser kan finna lämpligt föreskrifva, styrkt sig ega de för undervisning i »mellanskolan» erforderliga kunskaper och färdigheter, böra vid densamma kunna vinna anställning.

8. Kostnaderna för »mellanskolan» böra bestridas dels af staten, dels af kommunen, detta enligt väsentligen samma grunder, som nu gälla för folkskolan och som af 1882 års läroverkskomité föreslogos beträffande de då ifrågasatta »kommunalskolorna».

9. »Mellanskola» bör kunna upprättas på alla sådana orter, der behovet af en dylik bildningsanstalt gör sig så kämbart, att vederbörande kommun vill åtaga sig de dermed förbundna utgifterna.

Stockholm den 30 januari 1892.

Fridtjof Berg.

Emil Hammarlund.